

ГОДИШНИК НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ
АСОЦИАЦИЯ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ В СУ
КАТЕДРА СОЦИОЛОГИЯ, ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
Том 4, 2007-2008

НАЦИОНАЛИЗЪМ И ОТНОШЕНИЕ НА „ЕТНИЗАЦИЯ“
В РАМКИТЕ НА ПОЛИТИЧЕСКИЯ ПРОЕКТ ЗА
ОБЕДИНЕНА ЕВРОПА

Вероника Димитрова

Курсова работа по дисциплината "Социология на Европейската Интеграция"

Ръководител: доц. Петя Кабакчиева

Национализмът на определени групи, приличащи на субкултурни, в България може да бъде разглеждан като произведен от процесите на разпад на функциите на националната държава, глобализацията и евроинтеграцията като политически и идеологически проект. Въпросът е какви са настъпилите промени, как могат да се обяснят този тип движения, какви форми приемат те, какво означава разрастването на отношенията на етничност, приписването на идентичност приемаща формата на природа и браненето на “българския” геном.

Тук ще бъде анализирана специфичната позицията на движението Гвардия, която не е единствената възможна. Тя е може би доста крайна, но според мен експлицира проблемът за запазването на българската идентичност, обосноваваща се върху етнически отношения. Биха могли да се очертаят няколко типа национализми, в полето на които се полага това движение. Те, разбира се, в голяма степен се припокриват и преплитат. Могат да се идентифицират следните типове национализъм:

- природен – експлоатиращ локални зони от националното пространство, най-често поради засегнат личен или колективен интерес, но поради консенсуса, че тези зони са национално богатство, те трябва да са един вид гордост. Това движение е свързано с бунт на непредставените от държавата групи, които след присъединяването на България в Европейския съюз, го използват като контролиращ механизъм – както казва Буман – “областите”, което аз бих заменила с групите, които се чувстват подтиснати, онеправдани от мястото, което им е отредила националната държава, “виждат в европейското единство вид апелационен съд, адрес за оплаквания.” (Бауман, 330) Тук можем да говорим и за специфична група, защитаваща тези идеи. Те пътуват често в България и чужбина, вегетарианци са и най-често слушат алтернативна музика. Те са обърнати на запад, но и едновременно вгледани в природното пространство на държавата.

- потребителски национализъм – този национализъм може да се забележи навсякъде и почти при всички групи. Той е, така да се каже, най-широкомащабен и най-изобретателен. Свързан е с потребление на някакви възприемащи се от агентите символи. Започващи от високите – например образите на възрожденците и завършващи с конструираните като “ниски”, но всъщност имащо огромно значение символи и потребителски практики – да кажем шопската салата, шкембето, ракията, киселото мляко.

- задържащ национализъм - представящ имиграцията като проблем. Това се свързва с падането на желязната завеса и обезлюдяването на определени места. По- често се появява в разкази на възрастни, като един вид носталгия по загубения провинциален град, но и като оплакване на по-млади, които едва ли не заявяват, че трябва да има кратковременна имиграция – тоест пътуване с цел завръщане.

- ограничаващ национализъм – представящ емиграцията като проблем. Тук се развиват и етнорасистки идеи, които казват, че за да опазим генома, трябва да одържаме граници.

- етно-расистки национализъм – често се припокрива с някои от горните. Все пак трябва да се отбележи, че е центриран върху идеите за тялото на народа, което трябва да бъде запазено от негативно конструираните етноси.

Всяко от тези твърдения не е характерно само за един вид национализъм. Те се преплитат по особен начин във всяка една от националистическите идеи и групи. Характерно за всички националистически формации обаче е, че имат специфично отношение към историята, или по-скоро познанието на определени автори (които се променят и с групите), книги и статии, и се явява ресурс за вписване, за признание и принадлежност към групите. Първото нещо, което се дава на новакът е книга, която един вид е Библия за групата. За да захванеш

разговор, за да бъдеш наистина в групата “трябва” да имаш ресурс за поддържане на един всекидневен за тях разговор. Те са характерни и със специфичното отношение към тялото си – тялото трябва да спортува, то трябва да бъде изградено като тип. Те се разпознават и външно по определени белези. По време на фокус група с част от движението на Боян Расате, всички дошли носеха маратонки, дънки и черни кожени якета, включително символите на движението. Това са идентичности белези, маркери, които не ги маркират само от вън, в разпознаването им от другите, които по принцип трябва да са запознати с групата, т.е. да не са им съвсем анонимна реалност. Това са белези, които маркират и от вътре – тоест поставяне на граници на взаимодействие, разпознаване във взаимодействието си с другите, както и вътрешната му определеност, зададена от: 1. позицията 2. от типизацията за другите, и по този начин маркиращи границите на действителните и възможните взаимодействия. “Зачимите други” тук са единствено и само групата, която определя както практическия усет в и към света, но и задава моделите през които “аз” като член на групата мисля другите. Групите вътре в себе си имат авторитети или признатите и натрупалите капитали, които до някаква степен определят кой може да бъде допуснат и кой не и в този смисъл групите са значително затворени и ограничени.

Но тук няма да се интересуваме от специфичните характеристики на групата като такава, а от визиите за държавата, за етносите, свързани главно с процесите на това, което някои наричат глобализация, но които могат да бъдат разглеждани от специфичната гледна точка на европеизацията – политическия проект за обединена Европа. Появата на националистически движения могат да се свържат както с негативната оценка на отварянето на границите или процесите, които могат да бъдат наречени от една страна “анти европа”, така и с Европа, като визии конструирани в специфична историческа ситуация. Идеята е, че идеологията за Европа като общ дом и европейско гражданство раждат обратните процеси на етнизирание в рамките на националните държави. Преходът, падането на желязната завеса от гледна точка на живелите зад нея, ражда серия противоречия - емиграция и имиграция – има както

вътрешни за страната¹, така и външни. Като отношения с чужбина, които се извяват като проблем както за националистите така и за други. От друга страна процесите на съпротива са съпроводени с политическото говорене за нас като неразделна част от Европа, така и за Европа едва ли не като земен рай: “Падането на стената само подложи идеята за една обединена европа на най-строгата проверка на времето. Парадоксално е, но сега от географската периферия и от неотдавнашните “политически аутсайдери” се чува най-яръстна и отдадена на делото защита на идеята, зад която стоеше центърът. Именно от такива духовно отдалечени места – от Варшава до Тирана и Баку – се чува как политическите водачи от всички цветове на политическия спектър стават лирични говорейки за прелестите на обединена европа, като същевременно се обявяват за кореняци европейци.”(Бауман 323) Същевременно това се съпровожда от охладняването на старите членки. Но тук въпросът е какви промени следват след падането на желязната завеса за България. От една страна националните държави са хомогенизиращи, те са родени в процеса на хомогенизация, при тях етничността е проблем, който трябва да бъде заличен, проблемите с център и периферия (столица-провинция) също се разрешават например с легитимирането на един общ език, миналото е конструирано единно и монолитно в учебника по история, за него не се спори то е, пространството е конструирано като общо, с общи символи и значими места. От друга страна хомогенизиращата роля на държавата изчезва. Националната държава вече няма ролята на задаваща общата идеология, държавата се превръща поле на множество идеологии.

Както пише Бауман, проблемът е, че европейската идентичност от гледна точка на старите членки се сблъсква с двойна опасност. Първо, тя няма очевиден, мощен и преднамерен враг, срещу който всички нейни членове да чувстват дълга да се самоопределят, преодолявайки своите традиционни деления и вражди. Тук обаче, ако сменим гледната точка същото се отнася и за идентичностите в бившия социалистически лагер и

¹ Тук става въпрос за локални национализми. Свиленградчани се гордеят със своето малиби, което е символ едновременно на българското, но и на специфичното, локалното. Езика също е показател за изобретяването на локална националност – да перефразиране Воелн Сидеров – във Варна се говори варненски.

в частност България. Изчезването на външния враг, самоопределянето “спрямо” по отношение на външните, се превръща във вътрешно търсене на враг, което обаче стъпва върху групите и общностите, които го конструират и използват. Етничността е етничност и вътре в рамките на държавата, тя е така да се каже, опасността от вътре, но и опасността от вън, дебнеща навсякъде. За това такива групи като националистите припознаващи врага както вътре под формата етнически групи като цигани, евреи и т.н., така и от вън като прииждащи етноси, се крепят на особени конспиративни теории, които могат да бъдат наречени “врагът е навсякъде”.

Втората опасност пред европейската (Националната в случая) идентичност е, че се изправя пред перспективата да се размие (така и да загуби своето трудно постигнато сцепление), като бъде разтегната отвъд обхвата на икономическата/политическата мрежа, която така старателно е конструирала. Това ражда обратните процеси на локализация, етничност, изобретяване на национални под-идентичности – локални, идеологии, които трябва да удържат цялото, но които по своята същност са продукт на определени полета, групи и следователно са двойно подчинени на размиването. Предлагането на новата идеология в полето на множество такива предполага дехомогенизация и второ искащи хомогенизация чрез налагането на техния по своята същност искащ да върне към миналото, носталгичен прочит на случващото се, което се привилигера в техните разкази и легитимира групата като политически проект.

Етничността, обаче, е отношение към други не принадлежащи на моето поле, тя е търсене на “природен” враг както в рамките на държавата, така и отвъд границите и като потенциална заплаха. Прикрепянето на дадено различие като природно, обаче, е проблем на господстващата позиция – да определяш някого като “генетично” предопределен означава да закрепяш качества, които не са характерни за нито един човешки индивид, да клишираш неговите очаквани поведения, които по този начин не са дори възможно очакване, а едва ли не закон. Геномът като групово конструирана категория, за който Гвардия говорят, означава ограничение на взаимодействията със – като позволени или не,

но и запазване на своето – на характерните черти “нас” и следователно на “българския етнос”. Две изказвания се разгърнаха на дебата в Червената къща. Първото - за “магарето, от което кон не става, каквото и да го правиш”, което цели да прикрепи определени качества на турците. Телесното е преобладаващо при тях, един определен пример може да се даде с техен член, който така да се каже е гордост за Гвардия и е воден като ценен експонат на техни изяви – това е Ф., който е (както самите те го описват и представят) българин с “друга религия”. Генетичното качество при него е основното, религията е дребна подробност. Обаче какво става с турчин християнин – той е не-българин и следователно от него българин не става. Етноса прикрепя негативните типизации представящи ги като изконни и вечни, възпроизвеждащи се, от чиито окови етнизираният не може да избяга, той е по природа такъв и от него друг не става (от магарето кон не става).

Второто изказване - за домът, като пазено пространство от домакина, в което сам решаваш кого да пуснеш и с какъв престой - се опитва да проектира националното пространство като затворено, върху чиито достъп “трябва” да се упражнява строг контрол. В домът се влиза като чужд, но се излиза и като такъв. Гостенинът е крайна метафора, която се опитва да се противопостави на процесите с отварянето на границите – “внасянето” на работна ръка е истинският ужас на гвардейците, ако то остава неконтролирано и ненаблюдавано. Защото това означава размиване на границите, та дори и биологическо и генетично сливане. “Чуждото” като непознато и като следователно от гледна точка на позицията на индивида към него, който няма изработени схеми на взаимодействие, та дори и отбягването на такова. То е в много по-голяма степен застрашаващо, защото нашите “магарета” знаем какво да ги правим (ще ги поставим равно пред закона в квартали, в които ще има караули или пък ще ги отделим в гета зад бетонни стени), но с чуждостта към която нямаме създадени ориентации трябва да се борим, така да се каже, изолирайки я. Това е най-силно негативния образ. Ето още един пример: кампанията “Защита на Българската Идентичност” цели “да се предпази многовековната история на България от чуждо

посегателство, каквото се наблюдава от съседни нам държави в последните години”(<http://bg.bgns.net/Aktualno/Kampaniya-Zashtita-na-Bulgarskata-identichnost.html>). Този цитат показва вътрешното изобретяване на границите, които действително могат да не съществуват, но въображаемо са на мястото си и още повече, те са там, но и тук във всяко взаимодействие с друг, заставащо моя свят.

Има и проблем с присвояването и изопачаването на националните символи: “Повод за нашето недоволство са ред публикации в електронното пространство от Македония, които си присвояват едни от най-великите български личности – Цар Самуил, Гоце Делчев, Яне Сандански, Даме Груев, Гьорче Петров и т. н.”(пак там). Присвояването на историята е заплашващо *нашето* и “родовата памет”, тоест трябва да съществува един единен прочит на националните символи, който трябва да бъде контролиран от държавата, според гвардейците.

Всичко това илюстрира ретроспективните процеси на оценката на настоящата ситуация, но и проект за бъдещето, който трябва да сложи ред в хаоса. Повечето от гвардейците мечтаят, както самите те казват за силна ръка, за телесно възпитание на младежта, която трябва да бъде запазвана от “негативните” тенденции в съвременното общество. Тази специфична позиция е социално произведена и един от факторите е политическия проект за обединена Европа, който има своите съпротиви, родени в следствие от протичащите процеси.